

Кошель В. М.

старший викладач кафедри дошкільної та початкової освіти Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДО СТВОРЕННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА В ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

У статті розглянуто особливості підготовки майбутніх вихователів дітей дошкільного віку до створення здоров'язбережувального середовища в закладах дошкільної освіти. Уточнено зміст базових дефініцій процесу підготовки майбутніх вихователів до створення здоров'язбережувального середовища в закладах дошкільної освіти.

Ключові слова: підготовка, майбутні вихователі закладів дошкільної освіти, здоров'язбережувальне середовище, заклади дошкільної освіти.

В статье рассмотрены особенности подготовки будущих воспитателей детей дошкольного возраста к созданию здоровьесберегающей среды в дошкольном образовательном учреждении. Уточнение содержания базовых дефиниций процесса подготовки будущих воспитателей к созданию здоровьезбережувального среды в в дошкольном образовательном учреждении.

Ключевые слова: подготовка, будущие воспитатели учреждений дошкольного образования, здоровьезберегающая среда, учреждения дошкольного образования.

In the article features of preparation of the future teachers of children of preschool age to creation of the health saving environment in preschool educational institution are considered. Clarification of the content of the basic definitions of the process of preparing future educators to create a health care environment in a pre-school educational institution.

Key words: training, future educators of pre-school establishments, healthcare-saving environment, institutions of preschool education.

Актуальність статті. Україна, незважаючи на значний досвід пропаганди здорового способу життя, визнання здоров'я пріоритетним напрямом державної політики та одним із основних факторів національної безпеки, належить до числа країн зі старіючою нацією, де смертність переважає над народжуваністю, а тривалість життя населення є найнижчою, в порівнянні з іншими європейськими державами.

У зв'язку з сучасними потребами модернізації системи освіти, актуалізується потреба в пошуку нових шляхів, підходів до розуміння

проблеми здоров'язбереження, зокрема дітей дошкільного віку, й підготовки висококваліфікованих фахівців у галузі дошкільної освіти, вироблення у них стійкої мотивації, ціннісних орієнтацій стосовно здоров'я, озброєння необхідними знаннями процесу здоров'язбереження дітей дошкільного віку.

Актуальність проблеми на науково-теоретичному рівні актуалізує потребу оновлення системи професійної підготовки майбутніх вихователів дітей дошкільного віку, готових забезпечити належний фізичний розвиток дітей, що сприятиме їхньому здоров'язбереженню.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Формування здорового способу життя є всесвітньо визнаною стратегією державної політики усіх розвинених країн світу, що підкріплюється розмаїттям нормативно-правових та методичних документів, де визначені провідні напрями, мета, зміст, завдання здоров'язбереження. Важливість здорового способу життя засвідчується ще й фактом включення його до переліку навчальних дисциплін загальноосвітніх та вищих навчальних закладів, зокрема тих, які спеціалізуються на професійній підготовці педагогічних кадрів, зокрема у галузі дошкільної освіти, головне й актуальне завдання якої – озброїти майбутніх вихователів знаннями, вміннями й навичками здоров'язбереження, здоров'язбережувальної діяльності.

Відтак, цілком правомірно постає потреба в дослідженні дефініцій «здоров'язбереження», «здоров'язбережувальна діяльність». Щодо власне поняття «здоров'язбереження», то воно у педагогічній теорії та практиці розглядається: як процес, що сприяє досягненню здоров'я дітей у закладах освіти; як один із важливих засобів підвищення ефективності освіти, збереження і зміцнення здоров'я, спрямований на перетворення інтелектуальної й емоційної сфер особистості, підвищення ціннісного ставлення до власного здоров'я та здоров'я оточуючих О.Глебова; як процес, орієнтований на саморегуляцію особистості та надбання сенсу здорового способу життя О.Кокоріна; як процес навчання й виховання, що прямо чи опосередковано не шкодить здоров'ю дітей, створює безпечні й комфортні умови для них,

забезпечує освітню траєкторію дитини, запобігання стресів, перевантаження (О. Іонова, Ю. Лук'янова) [3, с. 44]; як процес розв'язання освітніх завдань із урахуванням стану здоров'я учасників навчального процесу з метою його збереження й, по можливості, зміцнення [3].

У контексті дослідження вважаємо конструктивною думку В. Єфімової, яка, базуючись на традиційному визначенні поняття «здоров'я», запропонованого ВООЗ, у докторському дослідженні трактує «здоров'язбереження» як педагогічний феномен, що характеризує системну спрямованість зусиль суб'єктів освітнього процесу на забезпечення фізичного, духовного, психічного й соціального благополуччя дитини [3, с. 45].

Завдання щодо збереження здоров'я дітей, пошук нових моделей організації навчання в дошкільних навчальних закладах, спрямованих на гармонізацію розвитку дитини відображено в низці вітчизняних документів, зокрема Законі України «Про дошкільну освіту» (2017), Базовому компоненті дошкільної освіти в Україні (2012), «Про охорону дитинства» (2001), Національній доктрині розвитку освіти (2002), Державній національній програмі «Освіта. Україна XXI століття», Указі президента Про національну стратегію з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року «Рухова активність – здоровий спосіб життя – здорова нація» (2016) [8].

У контексті окресленої проблеми конструктивними є роботи, пов'язані з професійною підготовкою фахівців у вищій школі, а саме: Н. Бугаєць, В. Гриньової, І. Зязюна, Л. Карпової, Л. Кондрашової, Р. Пріми та ін. Дослідженню проблеми професійної підготовки фахівців у напрямі здоров'язбереження присвячені праці Н. Белікової, О. Біди, Я. Галети, Н. Денисенко, Б. Долинського, В. Єфімової, Н. Поліщук, Л. Сущенко та ін. [6].

Наукове зацікавлення становлять різноаспектні дослідження, пов'язані зі створенням та організацією здоров'язбережувального (здоров'язорієнтованого) середовища в різних закладах освіти О. Бельорін-Еррера, С. Дудко, Н. Лісневська, Н. Левінець. У роботах І. Брехман, М. Гончаренко, В. Горашук висвітлені питання формування культури здорового способу життя. Проблеми

створення здоров'язберігаючого освітнього середовища та особливості реалізації здоров'язбережувальних технологій розглянуто в працях М. Безруких, Н. Захаревич, С. Лупаренко, О. Попов, П. Потейко. Проблемам виховання здорового способу життя у дошкільників, формування ціннісного ставлення до здоров'я присвячено праці Т. Андрющенко, О. Іванашко, Н. Левінець. Водночас, питання підготовки майбутніх вихователів до створення здоров'язбережувального середовища у закладах дошкільної освіти (ЗДО) залишились поза увагою науковців [8].

Мета статті – проаналізувати наукові погляди на дефеніції «підготовка», «компетентність», «професійна компетентність», «здоров'язбережувальна діяльність».

Виклад основного матеріалу. Слід відзначити, що у педагогічній науці та практиці значна увага приділяється проблемі професійної підготовки та професійної готовності вихователя ЗДО – постаті, від якої значною мірою залежить виховання, навчання і розвиток дітей дошкільного віку. Сучасні дослідження Е. Бахіча, Г. Бєленька, О. Богініч, Н. Колосова, Н. Левінець, М. Машовець, В. Нестеренко, Т. Поніманська та ін. розкривають різні аспекти підготовки студентів спеціальності «Дошкільна освіта» до роботи з дітьми в ЗДО [3]. Зупинимось детальніше на розкритті означеного питання.

Зокрема, Е. Бахіча готовність вихователя до професійної діяльності розглядає як окремий випадок його загальної готовності до професійно-педагогічної діяльності, яка виникає на межі перетину результатів психолого-педагогічної, методичної підготовки майбутнього вихователя та його власних орієнтацій у професійній діяльності [2].

Теоретико-методологічні засади підготовки майбутніх вихователів ЗДО до роботи з неблагополучними сім'ями стали предметом дослідження Т. Жаровцевої, в якому автор визначає готовність як цілісну систему стійких особистісних утворень, що володіє індивідуальними для кожного випускника вищого навчального закладу ієрархічними особливостями і дозволяє йому

забезпечити успіх у процесі педагогічної діяльності, взаємодії з дітьми та їхніми батьками [4].

Нам імponує думка Н. Колосова яка розкриває зміст готовності майбутніх вихователів до педагогічної підтримки і розуміє її як цілісне особистісне утворення, що характеризується сукупністю гуманістичних і духовно-практичних ціннісних орієнтацій, фаховою компетентністю з питань надання педагогічної підтримки дітям дошкільного віку [8].

Цінні змістові теоретичні положення містяться у дисертаційному дослідженні на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук Г. Беленької щодо розкриття особливостей формування професійної компетентності вихователів ЗДО, де наголошується на тому, що результатом їхньої підготовки має стати професійна компетентність, яка забезпечуватиме належний рівень готовності майбутніх фахівців до виконання своїх функціональних обов'язків [2].

В. Нестеренко, враховуючи гостроту соціальної потреби у збереженні здоров'я кожної людини, передусім, дітей дошкільного віку, доцільність її вирішення засобами освіти, акцентує на необхідності підготовки майбутніх педагогів до виховання у дошкільників навичок здорового способу життя. При цьому показником ефективності підготовки дослідниця визначає професійно-валеологічну компетентність майбутніх вихователів як окрему складову загальної професійної компетентності. Така підготовка пов'язана з реалізацією в освітньому процесі низки педагогічних умов, що забезпечують компетентність майбутніх вихователів щодо роботи з охорони здоров'я і виховання дітей: відображення у змісті підготовки студентів сучасних підходів стосовно розуміння сутності і механізмів здорового способу життя; усвідомлення студентами власного досвіду здорового способу життя; форм і методів організації валеологічного виховання, спрямованих на формування в дітей дошкільного віку навичок здорового способу життя [6].

За такого підходу можна стверджувати, що суттєво доповнює і поглиблює розуміння специфіки професійної готовності випускника вищої

педагогічної школи співвідношення його з поняттям «професійна компетентність». Це зумовлює необхідність уточнення змістового трактування ключового поняття «компетентність». Так, за словником іншомовних слів «компетентність» визначається як: 1) володіння знаннями, що дозволяють судити про що-небудь, висловлювати вагому, авторитетну думку; здатність до дії; 2) «оволодіння компетенціями, поінформованість, обізнаність, авторитетність» [8].

У тлумачному словнику з інформаційно-педагогічних технологій поняття «компетентність» трактується як рівень освіченості, що характеризується здатністю в різних сферах життєдіяльності на базі теоретичних знань» [5, с. 56]. Щодо дефініції «компетенція», то вона здебільшого розуміється як «коло повноважень будь-якої організації, установи або особи; коло питань, у яких ця особа має повноваження, знання, досвід» [8]. У словнику А. Хорнбі поняття «компетентність» та «компетенція» вживаються синонімічно як: 1) здатність виконувати щось добре (на високому рівні); 2) повноваження, якими наділені суд, організація чи особа задля виконання певної діяльності; 3) вміння, які потрібні людині для виконання певної (особливої) роботи чи завдання [8].

Варто відзначити, що під компетентністю людини розуміють спеціально структуровані (організовані) набори знань, умінь, навичок, ставлень, здатностей що їх набувають у процесі навчання. Вони дозволяють визначати, тобто ідентифікувати і розв'язувати, незалежно від контексту (від ситуації) проблеми, характерні для певної сфери діяльності. В освітній практиці поняття компетентності є провідним, оскільки інтегрує в собі інтелектуальну та діяльнісну складові освіти.

У психолого-педагогічній літературі досліджувані педагогічні категорії характеризуються деякою розрізненістю поглядів. Одні вчені ототожнюють їх, вважаючи синонімічними, інші – намагаються розмежувати. Так, наприклад, А. Хуторської пропонує розрізняти поняття «компетенція» і «компетентність» як загальне та індивідуальне. Під компетенцією він розуміє наперед задану вимогу до рівня освітньої підготовки, яка передбачає оволодіння сукупністю

взаємопов'язаних якостей особистості, знаннями, вміннями й навичками, методами, необхідними для якісної професійної діяльності, натомість «компетентність» може використовуватись як фіксатор сформованих якостей особистості та відображати її персональне ставлення до діяльності [8].

Інші науковці (І. Зимня, Н. Кузьміна, Н. Тализіна, Р. Шакуров та ін.) під «компетенцією» розуміють опис повноважень, окреслення сфери діяльності людини, «компетентність» же трактується як підготовленість і реалізована здатність суб'єкта праці до виконання завдань і обов'язків [6].

Відзначимо конструктивною позицію Р. Пріми, згідно якої професійна компетентність трактується як наявність базових професійних знань, умінь, навичок, спроможність визначати й набувати необхідних (адекватних, продуктивних) знань (навіть за межами спеціальності / кваліфікації), приймати оптимальне рішення у проблемних ситуаціях, управляти власним професійним потенціалом з метою досягнення максимальної ефективності в роботі (самореалізація в професії), «здатність до складних культурологічних дій, якими є набуті компетентності» [8, с. 62].

У цьому контексті вмотивованим та виваженим нам видається дефініція професійної компетентності К. Морнова як системи професійно значущих якостей особистості, знань та вмінь, які проявляються в усвідомленій готовності педагога до самоактуалізації, саморозвитку на основі гуманістичного світобачення. За твердженням ученого професійну компетентність педагога складають інтер – (міжособистісні компетентності, які забезпечують суб'єкт-суб'єктну взаємодію у навчально-виховному процесі – взаємовідносини між педагогом та вихованцями, які базуються на довірі та повазі, сприяючи діалогічній комунікативній спрямованості такої взаємодії) та інтраособистісні компетентності (індивідуальні особливості особистості педагога, які сприяють його професійному становленню: позитивна Я концепція, відкритість особистісному та професійному досвіду інших людей, уміння «жити теперішнім») [7].

Ми погоджуємось з думкою А. Міщенка щодо розуміння професійної компетентності майбутнього вихователя як єдності теоретичної підготовки педагогічно мислити і практичної готовності педагогічно діяти [8, с. 64].

Беручи до уваги вище викладені позиції науковців щодо трактування поняття «професійна компетентність», здоров'язбережувальну компетентність майбутніх вихователів розглядаємо як професійно сформовану особистісну якість, яка акумулює знання про людину та її здоров'я, здоровий спосіб життя, мотиви здоров'язбережувальної поведінки щодо себе та навколишнього світу, потребу в оволодінні методами, технологіями збереження здоров'я, орієнтацію на самопізнання та саморозвиток.

Вище зазначене дає підстави зробити узагальнення, що у педагогічній літературі поняття «професійна готовність» та «професійна компетентність» характеризуються об'ємністю їх змісту та інтегративністю, оскільки обидва поняття є нерозривними ланками цілісного процесу підготовки майбутніх фахівців до продуктивної професійно-педагогічної діяльності, зокрема до створення здоров'язбережувального середовища у ЗДО.

Це означає, що головну увагу слід приділяти цілісності результатів освітнього процесу, відповідно до вимог та умов майбутньої професійно-педагогічної діяльності випускника вищої школи. Готовність «центрує» результати освітнього процесу, оскільки є сукупним вираженням спеціально спрямованого розвитку особистості, що здійснюється у процесі професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців, зокрема у галузі дошкільної освіти.

Крізь призму вищезазначеного, професійна готовність майбутніх фахівців розглядається в єдності й у взаємозв'язку із професійною підготовкою. Ці категорії є взаємозумовленими та взаємодоповнюючими. При цьому поняття «підготовка» збагачує категорію «готовність» і вказує на процес, що веде до стану готовності – результату навчання та передумови майбутньої успішної професійно-педагогічної діяльності.

Поняття «підготовка майбутніх вихователів до створення здоров'язбережувального середовища у ЗДО» трактується як спеціально

організований, керований процес становлення та розвитку особистості майбутнього вихователя, цілеспрямованого набуття ним здоров'язбережувальної компетентності щодо здійснення професійно-педагогічної діяльності у просторі здоров'язбережувального середовища ЗДО.

Висновок. Встановлено, що інтегративною ознакою підготовки майбутніх вихователів до створення здоров'язбережувального середовища у ЗДО є сформована готовність до цієї діяльності як динамічна інтегративна особистісно-професійна якість.

Феномен «готовність майбутніх вихователів до створення здоров'язбережувального середовища в ЗДО» у переважній більшості поглядів науковців розглядається як інтегративне утворення, що формується у процесі професійної освіти, самоосвіти та творчої професійної самореалізації фахівця дошкільної освіти, містить сукупність особистісних якостей, які акумулюють знання про людину та її здоров'я, здоровий спосіб життя, мотиви здоров'язбережувальної поведінки щодо себе та навколишнього світу, потребу в оволодінні методами, технологіями збереження здоров'я, орієнтацію на самопізнання та саморозвиток (здоров'язбережувальна компетентність).

До подальших напрямів дослідження зазначеної проблематики маємо віднести питання, пов'язані з необхідністю визначення діагностувально-методичних засад означеного процесу.

Література:

1. Базовий компонент дошкільної освіти : затверджено наказом МОН, молоді та спорту 22 травня 2012 р. за № 615 / [наук. керівник А. М. Богуш; авт. кол.: Богуш А. М., Беленька Г. В., Богініч О. Л. та ін.] – К.: Видавництво, 2012. – 26 с.

2. Беленька Г. В. Вихователь дітей дошкільного віку: становлення фахівця в умовах навчання : [монографія] / Г. В. Беленька. – К. : Світич, 2006. – 304 с. – (Б-ка журн. «Дошк. Виховання»).

3. Єфімова В. М. Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх учителів природничих дисциплін до використання здоров'язбережувальних

технологій у професійній діяльності: автореф. дис. ... доктора пед. наук: спец. 13. 00. 04 «Теорія і методика професійної освіти» / Валентина Михайлівна Єфімова. – Київ, 2012. – 43 с.

4. Жаровцева Т. Г. Теоретико-методологічні засади підготовки фахівців дошкільної освіти до роботи з неблагополучними сім'ями. - Одеса: ПНЦ АПН України – СВД М. П. Черкасов, 2006. – 367 с.

5. Крупський Я. В. Тлумачний словник з інформаційно-педагогічних технологій: словник / Я. В. Крупський, В. М. Михалевич. – Вінниця : ВНТУ, 2010. – 72 с.

6. Кошель А. П. Формування культури здоров'я майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу у процесі професійної підготовки закладах : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.04 / Кошель Анна Павлівна. – Глухів, 2015. – 226 с.

7. Морнов К. А. Развитие личностно-профессиональной компетентности будущих педагогов в системе высшего образования: диссертация ... кандидата педагогических наук: 13.00.01 / Морнов Константин Алексеевич – Братск, 2013. – 190 с.

8. Циплюк А.М. Підготовка майбутніх вихователів до створення здоров'язбережувального середовища у дошкільному навчальному закладі: дис. ... кандидата пед. наук: 13.00.04 / Циплюк Аліни Миколаївни. – Луцьк, 2017 – 243 с.